

## РЕЦЕНЗІЇ

### РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ Б. В. ЧЕРНЮХА «ЛАТИНСЬКЕ ДІЄСЛОВО: АСПЕКТ І АКЦІОНАЛЬНІСТЬ»<sup>1</sup>

Дудок Р. І.

*Львівський національний університет імені Івана Франка*

Однією із найскладніших і найсуперечливіших дієслівних категорій є категорія аспектуальності, стосовно якої існує чимало дискусійних поглядів, пов'язаних передусім із її неоднорідністю, а часом і прихованістю.

Наявна література зі згаданої проблематики без перебільшення є неосязною, налічує не одну тисячу праць і постійно доповнюється новими дослідженнями. У цьому відношенні преференції отримують сучасні, «живі» мови. На жаль, такого стану справ не можна констатувати стосовно класичних мов, з-поміж яких об'єктом ширших аспектологічних досліджень є лише давньогрецька<sup>2</sup>. Дослідження ж аспектуальності в латинській мові, у якій, на думку деяких дослідників, аспект відсутній взагалі, здебільшого обмежується статтями у фахових періодичних виданнях та матеріалах конференцій. Варто згадати, що від часу появи останньої монографії, присвяченої аспекту в латинській мові<sup>3</sup>, вже минуло близько 40 років. Тому, без сумніву, слід вітати монографію Б. В. Чернюха «Латинське дієслово: аспект і акціональність», у якій категорію аспектуальності проаналізовано з позицій функціональної граматики і яка є першим подібним дослідженням такого роду у вітчизняній класичній філології.

Рецензована монографія складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури та списку цитованих авторів і творів.

Перший розділ роботи має на меті дати історію дослідження аспекту в латинській мові. Детально проаналізувавши погляди античних граматиків, автор звертається до аспектологічної проблематики у працях європейських учених XIX – XXI ст. При цьому виокремлює два провідні напрями – «лексичний», який під впливом слов'янської граматики домінував до першої декади минулого століття, та «граматичний», що прийшов йому на зміну і у доповненому та модифікованому вигляді зберігається

дотепер. Додамо до цього і функціонально-семантичний напрям, представлений, зокрема, у працях Г. Гаверлінг, С. Мелле, Г. Пінкстера, а також у рецензованій монографії.

У своєму дослідженні Б. В. Чернюх опирається на двокомпонентну теорію аспекту, розглядаючи аспектуальність як функціонально-семантичну категорію, яка реалізується на граматичному та лексичному рівнях. Це зумовлює звернення до ключових понять аспектуальності – аспекту та акціональності. Докладно аналізуючи акціональність, автор увиразнює поняття «дієслівного характеру», розуміючи під ним закладену в лексичній семантиці дієслова телічність/ателічність, і цілком слушно відзначає гнучкість меж між ними, що, за наявності відповідних факторів, сприяє їх трансформації.

Обраний дослідником функціонально-семантичний підхід цілком логічно передбачає звертання до теорії поля, взаємодії системи мови і середовища, що теж успішно зроблено в першому розділі.

У наступному розділі описано граматичні засоби, які є основними у вираженні аспектуальних значень. Увиразнивши індоєвропейські основи латинської аспектуальної системи, а саме системи способів дії, автор переходить до детальної характеристики видо-часових форм, які нерозривно поєднують у собі аспектуальну і темпоральну складові. Цілком закономірно, що їх розгляд розпочинається із системи індикатива претерита, де аспектуальну опозицію представлено як протиставлення імперфекта і перфекта/плюсквамперфекта.

Вартий уваги здійснений автором аналіз аспектуальної семантики форм майбутнього часу та системи кон'юнктива, де граматичний вид втрачає свої позиції, поступаючись місцем акціональності, яка разом із контекстом відіграє провідну роль у формуванні аспектуальних значень. Ґрунтовно опрацьовано видову семантику кон'юнктива, який здебільшого досліджували у зв'язку із модальністю. Автор виокремлює дві зони функціонування кон'юнктива з огляду на поширення в незалежних та підрядних реченнях, що видається цілком слушним, оскільки в підрядних реченнях кон'юнктив часто є простим заміником індикатива, тоді як у головних і незалежних зберігає свою первинну семантику.

Всебічне вивчення аспектуальності неможливе без дослідження зв'язку між аспектом і акціональними параметрами дієслова. Такий підхід послідовно витриманий у представленій праці, де видову семантику кожної форми визначено у зв'язку із акці-

<sup>1</sup> Чернюх Б. В. Латинське дієслово: аспект і акціональність : [монографія] / Б. В. Чернюх. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 488 с.

<sup>2</sup> Серед останніх досліджень можна згадати: Napoli M. Aspect and Actuality in Homeric Greek. A Contrastive Analysis. – Milan, 2006.; Pang F. G. H. Revisiting aspect and Aktionsart: a corpus approach to Koine Greek event typology. – Leiden : Brill, 2016.

<sup>3</sup> Kravar M. Pitanja glagolskoga vida u latinskom jeziku. – Skoplje, 1980.

© Дудок Р. І. Рецензія на монографію Б. В. Чернюха «Латинське дієслово: аспект і акціональність»

ональними типами предикатів, що дозволяє пояснити виникнення додаткових аспектуальних значень.

Третій розділ монографії присвячений розгляду морфологічних засобів вираження аспектуальності. Зокрема, автор спинається на родах дії латинського дієслова та їх формальному вираженні. Основну увагу тут зосереджено на префіксації, яка, подібно до інших мов, є одним із засобів реалізації аспектуальної семантики на рівні дієслова. Б. В. Чернюх детально аналізує аспектуальну семантику префіксів, відзначає їх багатозначність, перехрещення значень різних префіксів, здатність до десемантизації тощо. Важливим видається зроблений автором висновок про роль префіксації не лише як засобу утворення родів дієслівної дії, а і як механізму перфективації та телізації дієслова.

У цьому ж розділі автор звертається до суфіксації як засобу модифікації акціональної семантики дієслова, окреслює її вплив на реалізацію таких акціональних параметрів, як динамічність (суфікс -sco-) та множинність (суфікси-(i)to-/-(i)so-).

До безсумнівних переваг відносимо виокремлення способів дії латинського дієслова, що, наскільки нам відомо, здійснено вперше.

Заключний розділ монографії присвячений моделюванню функціонально-семантичного поля аспек-

туальності, яке слушно трактується як макрополе, утворене мікрополями лімітативності, фазовості, тривалості, дієслівної множинності та інтенсивності, серед яких центральне місце належить мікрополю лімітативності. Розгляд кожного з них супроводжуваний детальним аналізом їхніх складових, виділенням центральних і периферійних явищ, встановленням структури мікрополів та зв'язків між ними.

Монографія завершується ґрунтовними, переконливими висновками, які логічно випливають зі змісту роботи.

Заслуговує на увагу обраний автором діяхронний підхід (III ст. до н. е. – VI ст.) та багата фактологічна база, що дозволило уповні дослідити аналізоване мовне явище.

Вичерпним є представлений наприкінці монографії список літератури, який охоплює не лише вузькоспеціалізовані дослідження, а й праці загального характеру з проблем аспектуальності, теорії поля, типологічного та порівняльно-історичного мовознавства.

Підсумовуючи, відзначимо, що рецензована монографія може бути корисною не лише для класичних філологів, а й для ширшого кола фахівців із загального, порівняльного та типологічного мовознавства, аспірантів, студентів.